

طبیعت گردی و تاثیر آن بر گونه های در خطر انقراض گیاهی

تهمینه غفاری-کارشناس ارشد محیط زیست

در حال حاضر تنوع زیستی موج جدیدی از انقراض جمعی را در سطح جهانی به دلیل فعالیت های انسانی پشت سر می گذارد. در نتیجه ۹۸۲۹ گونه از گیاهان از سوی اتحادیه بین المللی حفاظت طبیعت در لیست قرمز تهدید انقراض قرار گرفته است. ۱/۳ درصد این لیست گونه های استرالیایی هستند. گیاهان استرالیایی بخصوص بدلیل گونه های بی شمار اندمیک آسیب پذیر هستند. تقریباً ۲۱۰۰۰ گونه از گیاهان در استرالیا وجود دارند که ۹۳/۳ درصد آن اندمیک به قاره هستند. گیاهان گلدار استرالیایی ۱۵/۲ درصد از گیاهان گلدار در معرض تهدید انقراض جهانی را تشکیل می دهد. تهدیدهای رایج برای در معرض خطر قرار گرفتن گونه های گیاهی می توان عواملی مانند از بین رفتن جنگل و درختان، وجود حیوانات دامی، علف های هرز، پاتوژن، آتش سوزی جنگل ها و تغییرات اقلیمی را برشمرد. (بورگمن و همکاران، ۲۰۰۷). در ایران نیز نزدیک به ۳۰ درصد گونه های گیاهی تک لپه ای در کشور مانند خانواده گل های لاله و زنبق، پیاز و ارکید در وضعیت بحرانی، در معرض انقراض و آسیب پذیر قرار دارند.

گردشگری و حفاظت از جوامع گیاهی

مکانیسم عمده ای که برای حفاظت از تنوع زیستی در حال حاضر وجود دارد، ایجاد مناطق حفاظت شده ای است، که اهداف اولیه آن حفاظت از گیاهان و جانوران بومی و زیستگاههای آن ها است. گردشگری مبتنی بر طبیعت در سطح جهانی در حال افزایش و تنوع می باشد و دامنه وسیعی از فعالیت ها و مناطق انجام آنها را در بر می گیرد. به عنوان مثال گردشگری مبتنی بر طبیعت حدود ۸۴ میلیون بازدید را سالانه در مناطق حفاظت شده استرالیا شامل می شود. علاوه بر این دامنه ای از تاثیرات گردشگری و تفریحات بر گیاهان نادری وجود دارد که خارج مناطق حفاظت شده هستند (بالانتین و پیکرینگ ۲۰۱۲).

متأسفانه گردشگری و تفریحات، از جمله گردشگری مبتنی بر طبیعت طیف متنوعی از تاثیرات محیط زیستی منفی دارد که می تواند خطر انقراض را برای گیاهان موجود افزایش دهد (نیوسام و همکاران ۲۰۱۳). تاثیرات گردشگری دامنه وسیعی دارند و می توانند از مسائل مربوط به ساختمان و حفظ زیرساختی مناطق حفاظت شده تا فعالیت های تفریحی نظیر: اسب سواری، اتراق در طبیعت و کوهپیمایی را در بر گیرند (بالانتین و همکاران ۲۰۱۴). به عنوان مثال با وجود مقیاس و تنوع گردشگری و تفریحات در استرالیا، محدوده تنوع زیستی در معرض خطر هنوز به خوبی تشخیص داده نشده و در حال پژوهش می باشد. ارزیابی نحوه، مکان و علت فرایندهای خطر تهدید انقراض گیاهان برای مدیران این مناطق حفاظت شده برای اهداف مربوط به حفاظت اهمیت دارد.

رده بندی های حفاظتی گیاهان

فرایند لیست کردن گونه و تهدیدهای آنها در پایگاه

داده های بین المللی بازبینی کارشناسان و کمیته مشاوران را درگیر می کند. پایگاه های بین المللی نظیر اتحادیه بین المللی لیست قرمز حفاظت طبیعت یا پایگاه داده های ملی همچون دولت استرالیا لیست گونه های در خطر تهدید و انقراض را نشان می دهند. در نتیجه بحث هایی در زمینه اهمیت فرایندهای تهدید آمیز مختلف بخصوص برای مشخصات گونه ها و تهدیدات وجود دارد. با وجود این الگوبرداری ها، پایگاه داده ها همچنان یکی از در دسترس ترین منابع اطلاعات برای اولویت بندی اقدامات مربوط به حفاظت می باشد. این پایگاه ها معمولاً بیش از یک جریان تهدید آمیز را برای تک تک گونه ها بدون در نظر گرفتن شدت تهدید لیست می کند. در نتیجه استفاده از این داده ها برای ارزیابی انواع مختلف تهدیدهای انقراضی ممکن نیست (ایوان و همکاران ۲۰۱۱).

در یک تحقیق موردی از داده های مربوط به گونه های در معرض خطر شدید (۱۲۹ گونه) و گونه های در خطر (۵۳۰ گونه) استفاده شد، که این گیاهان توسط دولت استرالیا حفظ و نگهداری می شوند. این تحقیق این موارد را مشخص نمود. (۱) تعداد گونه هایی که بر اثر پدیده گردشگری و تفریحات انسانی در معرض تهدید می باشد. (۲) چگونگی تلقی پدیده گردشگری و تفریحات انسانی به عنوان یک تهدید. (۳) اینکه این گونه ها در کجا قرار دارند. (۴) این گیاهان از چه نوعی هستند. (۵) چندبار پدیده های گردشگری و تفریحات انسانی در مقایسه با پدیده های آتش سوزی و تغییرات اقلیمی به عنوان تهدید لیست می شوند. (۶) پیامدهای مربوط به گردشگری و تفریحات انسانی و حفاظت گیاهان. با مطالعه موردی در مقیاس قاره ای اهمیت بالقوه گردشگری و تفریحات بعنوان تهدیدات جهانی بر گیاهان شناخته و برجسته شد.

تهدیدات

اطلاعات مربوط به این تهدیدها به منظور ارزیابی پدیده گردشگری و تفریحات انسانی در اهمیت فرایند خطر تهدید انقراض مورد ارزیابی قرار گرفت. این ارزیابی نشان می دهد پدیده گردشگری و تفریحات انسانی صراحتاً به عنوان تهدید تلقی می شود و فعالیت های ساخت و ساز نیز تهدیدی برای گیاهان به شمار می روند. جمع آوری گیاهان نیز در صورتی که گیاهان از مجموعه های در حال حفاظت توسط بازدید کنندگان جمع آوری شوند بعنوان تهدید تلقی خواهند شد. برای مقایسه کلی انواع تهدیدهای انقراض اطلاعات مربوط به آتش سوزی های نامناسب و تغییرات اقلیمی نیز برای تمامی گونه ها در لیست تهدیدها قرار می گیرند.

جمع بندی

مجموع تعداد گونه هایی که در معرض تهدید انقراض گردشگری و تفریحات انسانی قرار دارند برای هر ایالت و قلمرو، هشت زیستگاه و تمام استرالیا به حساب می آیند. شمار گونه ها تحت تاثیر فعالیت های مختلف و پدیده گردشگری و تفریحات انسانی برای زیستگاه های هر دولت محاسبه می شود. آزمون مربع کای Chi-squared انجام شد تا تعیین کند که گونه های در معرض تهدید با نوعی فرم رشد و یا در زیستگاه و مناطق جغرافیایی خاصی بیشتر و یا کمتر در معرض خطر تهدید انقراض توسط پدیده گردشگری و تفریحات انسانی قرار دارند.

منابع:

Burgman, M., Keith, D., Hopper, S.D., Widyatmoko, D., Drill, C., 2007. Threat syndromes and conservation of the Australian flora. *Biol. Conserv.* 134, 73e82.

Ballantyne, M., Pickering, C., 2013. Tourism and recreation: a common threat to IUCN red-listed vascular plants in Europe. *Biodivers. Conserv.* 22, 1e18.

Ballantyne, M., Gudes, O., Pickering, C.M., 2014. Visitor trails are an important cause of fragmentation in endangered urban forests. *Landsc. Urban Plan.* 130, 112e124.

Newsome, D., Moore, S.A., Dowling, R.K., 2013. *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts, and Management*, second ed. Channel View Publications, Bristol, UK.

Evans, M.C., Watson, J.E.M., Fuller, R.A., Venter, O., Bennett, S.C., Marsack, P.R., Possingham, H.P., 2011. The spatial distribution of threats to species in Australia. *Bioscience* 61, 281e289

